



Sygn. akt II CSK 369/09

## **WYROK**

### **W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

Dnia 18 lutego 2010 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

*SSN Jan Górowski (przewodniczący)*

*SSN Zbigniew Kwaśniewski (sprawozdawca)*

*SSN Krzysztof Pietrzykowski*

w sprawie z powództwa G. L.

przeciwko Skarbowi Państwa – Ministrowi (...), Wojewodzie X, Spółdzielni Mieszkaniowej X w P., Banku Spółce Akcyjnej w P. i Spółdzielni Mieszkaniowej w P.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 18 lutego 2010 r.,

skargi kasacyjnej powódki od wyroku Sądu Apelacyjnego w P.

z dnia 19 lutego 2009 r., sygn. akt I ACa (...),

- 1) oddala skargę kasacyjną i nie obciąża powódki kosztami postępowania kasacyjnego:**
- 2) przyznaje adwokat A. P. z Kancelarii Adwokackiej w P. od Skarbu Państwa – Sądowi Apelacyjnemu kwotę 1800 zł (jeden tysiąc osiemset złotych) wraz z należnym podatkiem od towarów i usług tytułem nieopłaconej pomocy prawnej świadczonej powódce z urzędu w postępowaniu kasacyjnym.**

Uzasadnienie

Po sprecyzowaniu powództwa pismem z dnia 17 sierpnia 2006 r. powódka domagała się solidarnie od pozwanych odszkodowania za szkodę powstałą wskutek pobrania od niej pieniędzy i niezapewnienia lokalu mieszkalnego. Nadto powódka żądała zasądzenia od pozwanej Spółdzielni Mieszkaniowej kwoty 5.133,10 zł z tytułu zwaloryzowanej kwoty pochodzącej z pożyczki z zakładowego funduszu świadczeń socjalnych, a od pozwanej Spółdzielni Mieszkaniowej X. kwoty 5.815,83 zł tytułem zwrotu zwaloryzowanego wkładu mieszkaniowego.

Sąd I instancji odrzucił pozew w części dotyczącej Spółdzielni Mieszkaniowej X w zakresie żądania odszkodowania, a w pozostałym zakresie powództwo oddalił. Ustalił, że powódka do 1979 r. zaoszczędziła na książeczce mieszkaniowej kwotę 12.250 zł, a w 1980 r. zaciągnęła z zakładowego funduszu mieszkaniowego pożyczkę w kwocie 12.250 zł, która to kwota została przekazana bezpośrednio do Wojewódzkiej Spółdzielni Mieszkaniowej. Spółdzielnia ta zawiadomiła powódkę o jej zarejestrowaniu jako kandydata wyczekującego na skierowanie do spółdzielni mieszkaniowej. W 1989 r. powódka złożyła w Spółdzielni Mieszkaniowej X wniosek o przydział mieszkania, opłaciła udział i wpisowe w kwocie 20.000 starych zł, a w dniu 14 marca 1990 r. została przyjęta na członka tej Spółdzielni.

Nadto Sąd I instancji ustalił, że wyrokiem z dnia 6 lipca 2004 r., wydanym w sprawie oznaczonej sygnaturą akt IC (...) Sąd Okręgowy w P. oddalił powództwo o zobowiązanie Spółdzielni Mieszkaniowej X do przydzielenia powódce mieszkania lub o zasądzenie 150 tys. zł odszkodowania na zakup mieszkania. Apelacja i skarga kasacyjna powódki w tej sprawie zostały oddalone. Prawomocne rozstrzygnięcie zapadłe w wymienionej sprawie stanowiło w niniejszej sprawie uzasadnienie orzeczenia o odrzuceniu pozwu przez Sąd I instancji wobec Spółdzielni Mieszkaniowej X z powodu powagi rzeczy osądzonej. Natomiast oddalenie dalej idącego powództwa wobec tej pozwanej uzasadniono niedopuszczalnością dokonania waloryzacji wkładu osoby będącej nadal członkiem tej Spółdzielni.

Z kolei oddalenie żądania zwaloryzowania środków zgromadzonych na książeczce mieszkaniowej uzasadnione zostało zakazem wynikającym z przepisu art. 13 ustawy z dnia 28 lipca 1990 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny (Dz. U. Nr 55, poz. 321), oraz wskazaniem na służącą temu celowi premię gwarancyjną.

Bezasadność powództwa wobec pozwanej Spółdzielni Mieszkaniowej w P. uzasadniono brakiem członkostwa powódki w tej Spółdzielni, a wobec Skarbu Państwa

– niewykazaniem jego obowiązku przydzielenia powódce lokalu mieszkalnego. Oddalenie powództwa wobec pozwanego Banku SA uzasadniono brakiem podstaw jego odpowiedzialności za nieprzydzielenie powódce lokalu mieszkalnego.

Apelację powódki od tego wyroku oddalił Sąd Apelacyjny. Uznał, że nie było podstaw do odroczenia rozprawy apelacyjnej, ponieważ zaświadczenie wystawione przez lekarza sądowego nie dowodziło wystąpienia przesłanek z art. 214 § 1 k.p.c. wobec należytego reprezentowania powódki przez profesjonalnego pełnomocnika procesowego.

Sąd Apelacyjny zaaprobował i przyjął jako własne ustalenia co do okoliczności faktycznych istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy.

W ocenie Sądu odwoławczego, odrzucenie w części pozwu wobec pozwanej Spółdzielni Mieszkaniowej X uzasadniała powaga rzeczy osądzonej w sprawie oznaczonej sygn. akt IC (...), ponieważ w tej sprawie, jak i w obecnie rozpoznawanej, żądanie zapłaty oparte jest na tej samej podstawie faktycznej. O braku podstaw po stronie pozwanej SM X dla istnienia obowiązku świadczenia na rzecz powódki przesądza nieuiszczenie wymaganego wkładu budowlanego i niezłożenie wniosku o przydział określonego lokalu.

Z kolei fakt pozostawania przez powódkę członkiem pozwanej Spółdzielni Mieszkaniowej X skutkuje niedopuszczalnością waloryzowania uiszczonego przez nią wkładu mieszkaniowego, natomiast środki zgromadzone jako wkład na książeczce mieszkaniowej prowadzonej przez pozwany bank nie podlegają waloryzacji na podstawie art. 358<sup>1</sup> k.c., z przyczyn uprzednio wskazanych w uzasadnieniu zaskarżonego apelacją wyroku.

Powódka zaskarżyła w całości wyrok Sadu Apelacyjnego opierając skargę kasacyjną na obu podstawach i wnosząc o uchylenie w całości zaskarżonego wyroku oraz przekazanie sprawy Sądowi I instancji do ponownego rozpoznania, ewentualnie o jego uchylenie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi II instancji.

W ramach pierwszej podstawy kasacyjnej zarzut naruszenia przepisu art. 358<sup>1</sup> § 3 k.c. uzasadniono dwoma postaciami naruszenia tego przepisu. Błędny wykładnię tego przepisu w zw. z art. 13 ustawy z dnia 28 lipca 1990 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny (Dz. U. Nr 55, poz. 321) uzasadniono przyjęciem przez Sąd niedopuszczalności waloryzacji środków zgromadzonych na książeczce mieszkaniowej w sytuacji braku uprawnienia właściciela tych środków do uzyskania premii gwarancyjnej. Natomiast niewłaściwe zastosowanie art. 358<sup>1</sup> § 3 k.c. uzasadniono niedokonaniem waloryzacji

środków zgromadzonych przez powódkę w Spółdzielni Mieszkaniowej w P., której powódka nie jest członkiem.

Zarzuty mieszczące się w ramach drugiej podstawy kasacyjnej obejmują naruszenie:

- art. 379 pkt 5 k.p.c. wskutek przeprowadzenia postępowania odwoławczego pomimo niezawinionego i usprawiedliwionego braku uczestnictwa powódki na rozprawie poprzedzającej wydanie wyroku i naruszenia w ten sposób prawa powódki do obrony;
- art. 386 § 2 k.p.c. w zw. z art. 379 pkt 5 k.p.c. i art. 378 § 1 k.p.c. przez zaniechanie uchylenia wyroku Sądu I instancji pomimo nieważności postępowania przed tym Sądem spowodowanego pominięciem dowodu z przesłuchania powódki, przy równoczesnym przeprowadzeniu dowodu z przesłuchania pozwanych;
- art. 386 § 1 k.p.c. w zw. z art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c. i z art. 366 k.p.c. poprzez nie uwzględnienie zarzutu apelacji kwestionującego stan powagi rzeczy osądzonej i bezzasadność odrzucenia pozwu w sytuacji, gdy nie zachodzi tożsamość roszczenia;
- art. 386 § 4 k.p.c. przez nierozpoznanie istoty sprawy w części dotyczącej odszkodowania z tytułu niezyskania spółdzielczego lokatorskiego prawa do lokalu mieszkalnego, co było konsekwencją nieuzasadnionego odrzucenia pozwu przeciwko pozwanej Spółdzielni Mieszkaniowej X.

Pozwana Spółdzielnia Mieszkaniowa w P. w odpowiedzi na skargę kasacyjną wniosła o jej oddalenie i o zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego, twierdząc, że powódka domaga się pokrycia straty poniesionej w następstwie utraty siły nabywczej pieniądza.

Z kolei pozwany Bank SA także wniósł o oddalenie w całości skargi kasacyjnej oraz zasądzenie kosztów postępowania wywołanego jej wniesieniem, twierdząc, że jedynym wyjątkiem od zasady zakazu waloryzacji wkładów zgromadzonych na rachunkach bankowych jest premia gwarancyjna.

Wreszcie; Skarb Państwa, zastępowany przez Prokuratorię Generalną, wniósł o oddalenie skargi kasacyjnej i o zasądzenie kosztów postępowania, wskazując na brak jakiegokolwiek zdarzenia prawnego lub deliktu, którego źródłem miałyby być jego solidarna odpowiedzialność.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie zasługiwała na uwzględnienie wobec braku w niej uzasadnionych podstaw.

Nietrafny okazał się najdalej idący zarzut nieważności postępowania, uzasadniony nieodroczeniem rozprawy apelacyjnej pomimo niezawinionego i usprawiedliwionego braku uczestnictwa powódki na rozprawie apelacyjnej poprzedzającej wydanie wyroku. O nieważności postępowania z powodu pozbawienia strony możliwości działania można mówić tylko wówczas, gdy strona została pozbawiona uprawnień procesowych wskutek wadliwego postępowania Sądu, co oznacza taką sytuację, w której Sąd nie powinien w ogóle przystępować do merytorycznego rozstrzygnięcia sprawy. Chodzi tu jednak tylko o takie wypadki, gdy strona rzeczywiście, obiektywnie była pozbawiona możliwości działania i obrony swych praw i w następstwie tego nie brała udziału w postępowaniu sądowym (zob. wyrok SN z dnia 13 czerwca 2002 r., sygn. V CKN 1057/00, niepubl.; postanowienie SN z dnia 2 lutego 2006 r. sygn. II CZ 134/05, niepubl.). Tymczasem nieobecna powódka była należycie reprezentowana na rozprawie apelacyjnej przez profesjonalnego pełnomocnika procesowego, stąd nie zachodziła obawa pozbawienia jej prawa do obrony, zważywszy, iż Sąd Apelacyjny ocenił wniosek o jej przesłuchanie, bez wskazania konkretnej tezy dowodowej i to na etapie postępowania odwoławczego, za pozbawiony uzasadnionych podstaw w sytuacji, gdy zebrany materiał dowodowy ocenił jako niewymagający uzupełnienia i pozwalający na rozpoznanie apelacji powódki. Zważyć bowiem należy, że kwestia konieczności przeprowadzenia dowodu z przesłuchania strony należy do zakresu swobodnej decyzji Sądu (art. 299 k.p.c., art. 302 k.p.c.), opartej na analizie zgromadzonego materiału dowodowego w zakresie jego spójności i zupełności. Dowód z przesłuchania strony nie ma charakteru obligatoryjnego w sprawach cywilnych, a jego przeprowadzenie konieczne jest wówczas, gdy nie ma możliwości przeprowadzenia innych dowodów, lub gdy brak jest dowodów. Nieprzesłuchanie strony może stanowić naruszenie art. 299 k.p.c. tylko wówczas, gdy mogło ono wpłynąć na wynik sprawy, rozumiany jako wyjaśnienie wszystkich istotnych i spornych okoliczności dotyczących stosunków prawnych pomiędzy stronami sporu, ale gdy dowód z przesłuchania strony był jedynym dowodem, którym dysponował sąd (por. wyrok SN z dnia 5 czerwca 2009 r., I PK 19/09, niepubl.). W niniejszej sprawie okoliczności takie nie wystąpiły, a obecność na rozprawie, poprzedzającej wydanie zaskarżonego wyroku, profesjonalnego pełnomocnika powódki nie uzasadnia twierdzenia skarżącej pozbawienia jej możliwości

obrony swoich praw wobec uznania przez Sąd zgromadzonego materiału dowodowego za wystarczający do wydania merytorycznego orzeczenia.

Nie doszło również do naruszenia przez Sąd Apelacyjny przepisu art. 386 § 2 k.p.c. wskutek nieuchylenia wyroku Sądu I instancji z powodu nieważności postępowania przed tym sądem, a uzasadnionego rozpoznaniem sprawy przez sędziego, wobec którego powódka formułowała wnioski o jego wyłączenie. Sąd Apelacyjny wyraźnie stwierdził, że zarzut ten nie mógł odnieść skutku, ponieważ wniosek o wyłączenie sędziego w postępowaniu pierwszoinstancyjnym został prawomocnie oddalony, a wobec niestwierdzenia przez Sąd drugiej instancji nieważności postępowania z tej przyczyny, nie doszło do naruszenia art. 386 § 2 k.p.c. wskutek nieuchylenia wyroku Sądu pierwszej instancji, wobec braku podstaw do zastosowania tego przepisu.

Oczywiście nietrafny okazał się zarzut naruszenia art. 386 § 1 k.p.c. w zw. z art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c., wskutek nieuwzględnienia zarzutu apelacji związanego z odrzuceniem pozwu z powodu powagi rzeczy osądzonej, który to zarzut uzasadniono brakiem tożsamości roszczenia w sprawie prawomocnie rozstrzygniętej wyrokiem z dnia 6 lipca 2004 r. i w niniejszej sprawie. Trafnie przyjął Sąd Apelacyjny, że w obu sprawach roszczenie o zapłatę odszkodowania przez pozwaną Spółdzielnię Mieszkaniową X na rzecz powódki oparte zostało na tej samej podstawie faktycznej, wobec czego pozew w tej części podlegał odrzuceniu. Ocena Sądu Apelacyjnego znajduje swoje potwierdzenie przy porównaniu podstaw faktycznych, uzasadniających żądanie odszkodowania, wskazanych w piśmie procesowym powódki z dnia 4 stycznia 2004 r. i w jej piśmie procesowym z dnia 17 sierpnia 2006 r. precyzującym roszczenie odszkodowawcze powódki przeciwko tej samej Spółdzielni w niniejszej sprawie. Uzasadnione nieuwzględnienie powyższego zarzutu apelacji nie może więc uzasadniać zarzutów skargi kasacyjnej naruszenia art. 386 § 1 k.p.c. w zw. z art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c. oraz art. 386 § 4 k.p.c. Ponadto skarżąca nie uprawdopodobniła, aby zarzucane naruszenia przepisów procesowych mogły mieć istotny wpływ na wynik sprawy, a tylko istnienie takiego funkcjonalnego związku (z wyjątkiem zarzutu nieważności postępowania, który nie wymaga jego istnienia) uzasadnia wystąpienie drugiej podstawy kasacyjnej.

Nietrafny okazał się również, zgłoszony w ramach pierwszej podstawy kasacyjnej, zarzut naruszenia art. 358<sup>1</sup> § 3 k.c., i to zarówno w postaci błędnej jego wykładni, jak również jego niewłaściwego zastosowania. Wbrew stanowisku strony skarżącej, zasadnie uznał Sąd Apelacyjny, że brak jest podstaw do dokonania sądowej waloryzacji

środków zgromadzonych na książeczce mieszkaniowej pomimo, że powódce nie przysługuje prawo do premii gwarancyjnej. Ustawowe przesłanki przyznania tej premii odrębnie określają przepisy art. 3 ust. 1 i 2, a tryb jej obliczenia i wypłaty - art. 3 ust. 3-5 ustawy z dnia 30 listopada 1995 r. o pomocy państwa w spłacie niektórych kredytów mieszkaniowych, udzielaniu premii gwarancyjnych oraz refundacji bankom wypłacanych premii gwarancyjnych (Dz. U. 2003 r., Nr 119, poz. 1115 ze zm.). Z kolei wyłączenie stosowania przepisu art. 358<sup>1</sup> § 3 k.c. do m.in. kwot zdeponowanych na rachunkach bankowych przewiduje art. 13 ustawy z dnia 28 lipca 1990 r. o zmianie ustawy Kodeks cywilny (Dz. U. Nr 55, poz. 321), który nie warunkuje konieczności stosowania tego ustawowego zakazu od istnienia jakichkolwiek innych okoliczności, w tym również od istnienia bądź braku uprawnienia do uzyskania premii gwarancyjnej. W orzecznictwie jednoznacznie przyjęto, że zarówno wkład zgromadzony na mieszkaniowej książeczce oszczędnościowej, jak i premia gwarancyjna należna posiadaczowi książeczki nie podlegają ani waloryzacji sądowej na podstawie art. 358<sup>1</sup> § 3 k.c. (uchwała siedmiu sędziów z dnia 29 lipca 1993 r. III CZP 58/93, OSNC 1993/12/208), ani też waloryzacji dokonywanej na podstawie art. 358<sup>1</sup> § 2 k.c. (wyrok SN z dnia 4 czerwca 2004 r., III CK 101/03, niepubl.).

Zarzut niezastosowania art. 358<sup>1</sup> § 3 k.c. i w konsekwencji niezwaloryzowania wkładu, którego żądania zwrotu powódka dochodzi w zwaloryzowanej wysokości od pozwanej Spółdzielni w P., której nie jest członkiem, również okazał się chybiony w świetle istniejących ustaleń faktycznych będących podstawą orzekania dla Sądu drugiej instancji. Z ustaleń Sądu pierwszej instancji, zaaprobowanych i przyjętych za własne przez Sąd odwoławczy, wynika, że zgromadzone przez powódkę środki na wkład mieszkaniowy znajdują się w pozwanej Spółdzielni Mieszkaniowej X, której powódka jest nadal członkiem od 14 marca 1990 r., a nie w pozwanej Spółdzielni Mieszkaniowej w P. Wobec powyższego nie było podstaw do żądania zwrotu środków zgromadzonych tytułem wkładu, w zwaloryzowanej wysokości od pozwanej Spółdzielni Mieszkaniowej w P., skoro wkład ten nie znajduje się w tej Spółdzielni, lecz w pozwanej Spółdzielni Mieszkaniowej X, której powódka jest nadal członkiem. Tymczasem przy rozważaniu dopuszczalności waloryzacji środków pieniężnych wpłaconych przez członka na konto spółdzielni mieszkaniowej należy uwzględnić okoliczność, że pieniężne zobowiązanie spółdzielni (a tylko takie od początku zobowiązanie podlega waloryzacji) powstaje dopiero w chwili wystąpienia członka z tej spółdzielni (v. postanowienie SN z dnia 15 października 1997 r., III CZP 48/97, niepubl.). Nawet wówczas wkład mieszkaniowy

zwracany po wystąpieniu ze spółdzielni osobie, która nie otrzymała przydziału lokalu, nie może być waloryzowany na podstawie art. 358<sup>1</sup> § 3 k.c., jeżeli osoba ta miała możliwość przeniesienia sumy wkładu z konta spółdzielni na oszczędnościową książeczkę mieszkaniową objętą systemem premii gwarancyjnych (wyrok SN z dnia 19 czerwca 2002 r., II CKN 762/00, OSNC 2003/5/71). Natomiast w okresie oczekiwania przez członka Spółdzielni na przydział lokalu jego roszczenie do spółdzielni nie ma charakteru wierzytelności o zwrot wpłaconego wkładu i nie podlega waloryzacji (wyrok SN z dnia 24 lipca 2002 r., I CKN 901/00, niepubl.). Waloryzacja środków zgromadzonych tytułem wkładu mieszkaniowego, ale pozostających w dyspozycji spółdzielni mieszkaniowej, możliwa jest na podstawie art. 358<sup>1</sup> § 3 k.c., jednak dopiero od chwili ustania statusu kandydata na członka spółdzielni albo dopiero od chwili wygaśnięcia stosunku członkostwa. Od tego bowiem momentu przedmiotem zobowiązania spółdzielni jest, podlegająca zwrotowi byłemu kandydatowi lub byłemu członkowi, suma pieniężna w rozumieniu art. 358<sup>1</sup> § 1 k.c. (wyrok SN z dnia 16 maja 2002 r., IV CK 107/0, niepubl.; wyrok SN z dnia 26 stycznia 2005 r., V CK 406/4, niepubl.).

W tym stanie rzeczy Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji na podstawie art. 398<sup>14</sup> k.p.c.

O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczono na podstawie art. 102 k.p.c. wobec sytuacji majątkowej powódki, która uzasadniała przyznanie jej pełnomocnika z urzędu.

Sąd Najwyższy przyznał pełnomocnikowi powódki z urzędu od Skarbu Państwa koszty nieopłaconej pomocy prawnej świadczonej powódce z urzędu w postępowaniu kasacyjnym, działając na podstawie § 2 ust. 3, § 6 pkt 6 oraz § 13 ust. 4 pkt 2 w zw. z §§ 19 i 20 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (Dz. U. Nr 163, poz. 1348 ze zm.).